Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

Päiväys
Datum

Dnro
Dnr

21.10.2019

Viite
Hänvisning

Muistio eduskunnan ympäristövaliokunnalle
Laatijat: Saara Bäck ja Tarja Haaranen, Ympäristöministeriö

Asia
Ärende

HE 29x/2019 vp valtion talousarvioksi vuodelle 2020 /

Valtioneuvoston vuonna 2015 hyväksymien vesien- ja merenhoidon suunnitelmien tavoitteena on vesien ja Itämeren hyvän tilan saavuttaminen ja ylläpitäminen. Vesien- ja merenhoidon suunnitelmat toteuttavat myös HELCOMin Itämeren toimenpideohjelmaa (Baltic Sea Action Plan). Toimenpiteiden toteutuksella vähennetään rehevöitymistä, haitallisten aineiden päästöjä ja hallitaan muita vesi- ja meriympäristön tilaan kohdistuvia paineita sekä edistetään vesi- ja meriluonnon monimuotoisuuden suojelua.

Vesien- ja merenhoidon toimenpiteiden toteuttaminen vaatii tehostamista ja lisärahoitusta. Itämeren ja sisävesien ravinne- ja kiintoainekuormitusta on viime vuosikymmenten meren- ja vesienhoidon toimilla saatu alennettua. Vanha kuormitushistoria ja nykykuormitus eivät kuitenkaan mahdollista hyvän tilan saavuttamista ilman lisätoimenpiteitä. Ilmastonmuutoksesta aiheutuvat lisääntyvät sateet ja leudot talvet lisäävät ravinnekuormitusta vesiin. Rehevöityminen näkyy mm. sinileväkukintoina ja muina haittoina Itämerellä ja sisävesillä.

Vesien- ja merenhoidon tavoitteiden edistämistä ja vesiensuojelun tehostamisohjelmaa rahoitetaan momentilta **35.10.22 Eräät ympäristömenot**, jolta voidaan myöntää myös avustuksia. Konkreettisia toimenpiteitä avustetaan momentilta **35.10.61 Vesien- ja ympäristönhoidon edistäminen** sekä **35.10.20 Ympäristövahinkojen torjunta.**

35.10.20 Ympäristövahinkojen torjunta

- Vesiensuojelun tehostamisohjelma 3 000 000 euroa

Vesiensuojelun tehostamisohjelman osalta määrärahaa käytetään Itämeren rannikon hylkyjen saneeraukseen. viranomaiset kehittävät yhteistyötä ja osaamista ja koulutusta palvelevan saneerauskohteen löytymisen. Tulevina vuosina on tarkoitus tyhjentää 1-2 hylkyä.

35.10.22 Eräät ympäristömenot

- Vesiensuojelun tehostamisohjelma	3 000 000 euroa
- Itämeren ja vesien suojelun edistäminen	6 890 000 euroa
- Ympäristötehtävien palvelujen hankinta (vesi- ja meriseurannat)	4 125 000 euroa
Itämeren ja vesien suojelun edistäminen	**yht. 14 015 000 euroa**

Vesiensuojelun tehostamisohjelman osa-alueista määrärahaa käytetään maatalouden ravinnekuormituksen vähentämisen toimiin. Hankkeessa kokeillaan kipsiä, rakennekalkitusta ja kuitulietteitä soveltuvilla valuma-alueilla. Ohjelman muista osa-alueista määrärahaa käytetään Itämeren ja sisävesien tilan selvityksiin ja tutkimukseen.

Vesien- ja merenhoidossa määrärahaa käytetään mm. ELY-keskuksissa sekä tutkimuslaitoksissa vesien - ja merenhoitosuunnitelmien laadintaan ja riskiarviointiin sekä pohjavesialueiden luokitukseen, toimenpiteiden toteutuksen edistämiseen ja seurantaan sekä viestintään.

Määrärahaa käytetään myös ravinteiden kierrätysohjelmaan (RAKI ohjelma) toteuttamiseen. Määrärahaa käytetään myös hankehallinnon palveluihin.

VELMUn (Itämeren vedenalaisen meriluonnon kartoitusohjelma) inventointeja jatketaan monimuotoisuudeltaan arvokkailla alueilla. Lisätään jo kerätyn aineiston ja tiedon käyttöä mm. merialueen suunnittelussa, meriluonnon suojelussa, YVA- ja lupaprosesseissa, HELCOMin yhteistyössä sekä Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön strategian toimeenpanossa. Määrärahaa käytetään Metsähallituksen kartoitustyöhön sekä SYKEn kehittämistyöhön tiedon käytettävyyden parantamiseksi.

Vesi- ja meriseurantaa ja sen kehittämistä ja modernisointia jatketaan. Määräraha käytetään pääosin ELY-keskuksissa, jotka vastaavat maastotehtävien ja laboratorioanalyysien ostopalveluiden hankinnoista. Määrärahalla edistetään kustannustehokkaiden uusien ympäristöseurantojen kehittämistä ja tietojen entistä avoimempaa käyttöä. Myös tietovarantojen hallinnan kehittäminen ja tiedon avoimen käytön edistäminen edellyttää työtä vuonna 2020.

35.10.61 Vesien- ja ympäristönhoidon edistäminen

- Vesiensuojelun tehostamisohjelma	9 000 000 euroa
- Vesien- ja merenhoitosuunnitelmien toteuttaminen	1 521 000 euroa
Vesien- ja merenhoitosuunnitelmien toteuttaminen yht.	**10 521 000 euroa**

Vesien- ja merenhoidon käytännön toimenpiteet sisältyvät vesien- ja merenhoidon toimenpideohjelmiin, ja niitä on tarkennettu mm. laadituissa vesistöjen kunnostuksia ja kalateitä koskevissa strategioissa, joiden mukaan toimenpiteitä tarvitaan useissa sadoissa järvi-, joki- ja rannikkokohteissa sekä pohjavesialueilla. Määräraha jaetaan avustuksena.

Hankkeissa toteutetaan paikallisia vesiensuojelutoimenpiteitä usein kuntien, asukkaiden, yritysten ja yhteisöjen yhteistyönä. Toimenpiteillä vähennetään ulkoista kuormitusta ja toteutetaan kunnostustoimia valuma-alueilla ja vesistöissä. Avustuksilla tuetaan rehevien järvien ja merenlahtien tilaa ja vaelluskalojen luontaista lisääntymistä parantavia sekä lajien säilymisen ja monimuotoisuuden kannalta tärkeiden vesien kunnostushankkeita.

Pohjaveden suojelua edistetään edelleen avustamalla kuntia laatimaan pohjavesialueiden suojelusuunnitelmia. Suojelusuunnitelmaa käytetään alueiden käytön suunnittelussa, viranomaisvalvonnassa sekä käsiteltäessä lupahakemuksia ja ilmoituksia. Suojelusuunnitelman avulla pyritään suojelemaan pohjavettä rajoittamatta tarpeettomasti muuta maankäyttöä.

Itämeren suojelu

Suomen rannikkovesien ja avomerialueen tila on edelleen monelta osin heikko johtuen erilaisten ihmisestä aiheutuvien paineiden yhteisvaikutuksesta. Itämeren tilan parantamista tehdään laajasti vesien- ja merenhoidon kokonaisuudessa, sillä puolisuljetun Itämeren tilaan vaikuttaa valuma-alueella tapahtuvat toimet. On siis tärkeää, Itämeren suojelua tehdään valuma-alueella että merialueella tapahtuvien toimenpiteiden täydentäessä toisiaan.

Itämeri on HELCOM:n uusimman arvion mukaan edelleen lähes kauttaaltaan rehevöitynyt. Uusina huolina ovat lääkeaineet ja mikromuovit. Itämeren roskaantuminen ei ole hälyttävällä tasolla. Meritaimenkantojen tila on erittäin heikko kaikilla merialueilla ja useiden jokien luonnonkannat ovat hävinneet vaellusesteiden takia ja monet kutuelinympäristöt ovat heikentyneet. Vieraslajien leviäminen jatkuu erityisesti Suomenlahdella ja uusien lajien saapuminen on uhka muulle lajistolle ja koko ekosysteemille.

Suomi panostaa HELCOMissa Itämeren toimenpideohjelman (BSAP) päivitykseen, edistää puheenjohtajuuskaudellaan myös HELCOMin ravinteiden kierrätyksen strategian laatimista ja ilmastonmuutoksen ja siihen liittyvän tietoperustan parantaminen ja toimenpiteet. Valtameriäkoskevassa kansainvälisessä työssä Suomi pyrkii vaikuttamaan merten roskaantumisen vähentämiseen, arktisten ja alueiden luonnon monimuotoisuuden edistäminen.

Vesiensuojelun tehostamisohjelman tarkempi esittely

Vesiensuojelun tehostamisohjelman tarkoituksena on Itämeren ja sisävesien tilan parantamiseen tähtäävien toimien tehostaminen. Arvio tehostamisohjelman kustannuksista on 54 miljoonaa euroa vuosille 2020 – 2023, josta 15 miljoonaa euroa vuodelle 2020. Keskeiset valtion talousarvion ympäristöministeriön hallinnonalan momentit ovat 35.10.22 Eräät ympäristömenot, 35.10.61 Vesien ja ympäristönhoidon edistäminen ja 35.10.20 Ympäristövahinkojen torjunta.

Vesiensuojelun tehostamisohjelman perustana ovat vesien- ja merenhoidon suunnitelmat ja toimenpideohjelmat. Ohjelman periaatteita ovat konkreettisten toimenpiteiden kohdentaminen vaikuttavimpiin vesien tilaa parantaviin toimiin, toimijoiden yhteistyön vahvistaminen sekä uusien toimintatapojen ja menetelmien käyttöönotto.

Maatalouden vesiensuojelun tehostaminen

Tavoitteena on levittää Saaristomeren valuma-alueen pelloille kipsiä 50 000 hehtaarille vuosina 2020 - 2023 ja vähentää valuma-alueelta Saaristomereen tulevaa kuormitusta. Saaristomeren valuma-alueella on maatalouden kuormittamia vesistöjä, eikä maatalouden ravinnekuormitus ole siellä toimenpiteistä huolimatta vähentynyt. Kipsihanketta hallinnoi Varsinais-Suomen ELY-keskus.

Ympäristöministeriön käynnistämillä tutkimus-ja kehittämishankkeilla vuosille 2019-2021 selvitetään rakennekalkin ja kuitulietteiden käyttöä maatalouden vesiensuojelukeinona. Ympäristöministeriö käynnistää myös tutkimus- ja kehittämishankkeen valuma- aluekohtaisen vesiensuojelun yhteistyön toimintamallista. Hanke toteutetaan vuosina 2020–2022.

Vesien hallinta maa- ja metsätaloudessa

Ilmastonmuutoksesta aiheutuvat lisääntyvät sateet ja leudot talvet lisäävät ravinnekuormitusta vesiin. Tavoitteena on maa- ja metsätalouden entistä paremman vesitalouden hallinnan avulla tehostaa vesiensuojelua ja ilmastomuutokseen sopeutumista. Luonnonmukaisen vesirakentamisen toimenpiteet edistävät myös luonnon monimuotoisuutta.

Vesistökunnostukset ja asiantuntijaverkostojen vahvistaminen

Vesistökunnostusten tavoitteena on parantaa vesien tilaa ja vesiympäristöä sekä lisätä luonnon monimuotoisuutta. Lisäksi vahvistetaan alan toimijoiden yhteistyötä ja uusien toimijoiden osallistumista vesienhoitoon. Vesistökunnostushankkeisiin voi hakea vuosittain valtionavustusta ELY-keskuksista. Ohjelman avulla voidaan lisätä merkittävästi vesistökunnostushankkeiden määrää ja parantaa ELY-keskusten mahdollisuuksia tukea alueellisia asiantuntija- ja toimeenpanoverkostoja.

Kaupunkivesien hallinta ja haitalliset aineet

Tavoitteena on edistää vesien hyvän tilan saavuttamista vähentämällä haitallisten aineiden päästöjä ja pinta- ja pohjavesiin. Kaupunkivesien hallinnassa on jäte-, hule- ja kuivatusvedet kerättävä, käsiteltävä ja johdettava ympäristöön tai hyödynnettävä asianmukaisesti. Päästöjä voidaan rajoittaa tai estää joko kustannustehokkaan käsittelyn kautta tai ennaltaehkäisevästi. Tietoa tarvitaan myös lisää muiden haitallisten aineiden, kuten hormonitoimintaan vaikuttavien aineiden ja lääkeaineiden, esiintymisestä vesiympäristössä ja pohjavesissä. Tavoitteena on myös vähentää vesiin päätyvän muovin määrää koota tietoa aineiden vaikutuksista ympäristöön. Vuosittaista valtionavustusten hakua valtakunnallisten hankkeiden toteutukseen hallinnoi Etelä-Savon ELY-keskus.

Itämeren hylyt

SYKEn ylläpitämän hylkyrekisterin perusteella Suomen aluevesillä ja talousvyöhykkeellä arvioidaan olevan yli tuhat hylkyä, joissa on öljyä. Näistä parinkymmenen arvioidaan olevan suurimmassa riskissä meriympäristölle. SYKE seuraa näiden hylkyjen tilaa yhdessä merivoimien ja rajavartiolaitoksen kanssa. Hylyt muodostavat ympäristöuhan niissä olevan öljyn ja haitallisten aineiden vuoksi. Tavoitteena on tyhjentää öljyt yhdestä tai kahdesta hylystä ja vähentää näin meriympäristön pilaantumisriskiä. Lisäksi varmistetaan, että vastuuviranomaisilla ja muilla toimijoilla on tarvittava osaaminen hylkyjen tyhjentämisessä.

Itämereen ja sisävesiin liittyvä tutkimustieto

Tavoitteena on tuottaa tutkimustietoa, joka auttaa kohdentamaan vesien tilaa parantavia toimenpiteitä kustannustehokkaasti. Lisäksi tutkimustieto tukee vesien- ja merenhoidon toimenpideohjelmien tarkistamista. Tutkimushankkeen toteutuksesta vastaa Suomen ympäristökeskus, ja se toteutetaan yhteistyössä muiden tutkimusorganisaatioiden kanssa vuosina 2020-2021.